ZRZESZ KASZËBSKÔ

CZĄDNJIK KASZEBSKJICH ZAJMOV

V JIMJĘ BOSKJI NORODNI VZENJIK

Vëdovający i redaktor wodpovjedzalni: IGNACY SZUTENBERG – GDYNIA ul. Swiętojańska 16.

»Zrzesz Kaszëbskô« vëchodô 1 roz v mjesący. Przedpłatnô je rocznje 3.50 zł; kvartalnje 0,90 zł. Cządk 30 gr.

NR 1 | KARTUZE STECZNJIK 1937 | ROK V

Przez belnotę rodov i rodovjistą kulturę do wodrodzenjô i vjelgoscë Kaszub

Dejovô sejba Cënovë poczinô dzis vzenjikac i wobjimac corôz to szerszi kręgji. Budzi so kaszebskji lud ze stalatnigo spjiku do novigo żëcô. V zeszłim stolecim Kaszeba so jesz vstedzeł svigo sławetnigo zëvjiska, vstedzeł so svojich strojóv i zvekov, le dziso zdrzi jinak na vszetko, co jego. Svojim zëvjiskjem so dziso busznji, ledô svoje strcje i zvekji, a vsebotnô kultura nosi pjervot rodnigo vseczëcô i jidze szlachę nôrodnich zajmov. Z pełną vjarą v lepszé vjitro jidze dejovô procô Kaszebov przede se.

Le chteż може dac nom gvesnosc, że nasza sveczesnô procô nad wodrodzenjim Kaszub nje pudze na darmo? Vjemë bo, jiże norode, co veńdą na vësokji stępiń kulturë, wupodają i gjiną njekjede na vjedno. Chteż może za gves vjedzec, że Kaszebji jesz będą za jedno kjile stalati? Co noleżi robjic abe mjec tę gvesnosc, że Kaszebskô przetrzimô vszetkji dzejové chaje, jakji pozdze przińc mogą, i że Kaszebji bądą jaż v nôpozdnjeszech czasach? To zagadnjenjé patrzi głębok na pospodlé norodnigo bëtu i sigô dalek v przëszłotę.

Dvojak możemë rozmjoc deje norodnech zajmov: jedna, co zgrovô do m a t e r j a l n i g o bëtu, do samojistnigo i apartnigo żëcô krajovigo, a drëgô, co zgrovô do v s e b o t n i g o bëtu, le decht do samojistnigo żëcô kulturalnigo. Żeli pudzemë v szlache le decht ti pjerszi deji, to procô nasza może bëc daremnô, żeli jednak pudzemë v szlache ti dregji, to możemë mjec gvesnosc, jiże sejba nasza vzenjikac i brzadovac navetk v nopozdnjiszich czasach. Vortosc bo norodu nje zależi wod apartnigo żecô politicznigo anji wod jego grańców krajovech, le wod vsebotni kulturë, a ta mô bëc pospodlim naszech dejovech zajmov, zgrovających do wodrodzenjô kaszebskjigo ledu.

V povjęzu z vëszavnim przënolegô nom nopjervij wodrodzec to, co jesz do wodrodzenjô je — a to są rode i rodovjistô kultura. Nopjervij wodrodzec rode, a przez nje norod som wod se vzenjikac poczn e. Le wo jakji to rode nama jidze? — Wo novi rode, wo takji, co nje pudą szlachę tech, chternech wudzëlę je dzis vënarodovjenjé i degeneracejô. Jidze nama wo rode, co gorac bądą belnotą vszetkjim ledom v nopozdnjeszech navetk czasach.

Chto chce bëc protoplastą takjigo rodu, muszi mjec przedevszetkjim rodovjisté vseczëcé, muszi sę wumjec vëkazac kaszebskjim pochodzenjim z wobech stron i muszi procovac v kaszebskjich norodnech zajmach. Na wojcach rodov spoczivô przedevszetkjim wobovjązk pjsanjô rodovjistech dzejov i vëksztołcenjé dzeci svigo rodu, v czim wojczesti jęzek i dzeje stojec muszą na pjerszim molu.

Spuscezna i vjedzô rodovjistech dzejov provadzi do norodnigo vseczëcé. Jakji bo może bëc to vseczëcé takjigo Kaszebë, chteren nje znô navetk dzejov

V Novim Roku

Naszech Bracinov na vënekanjim vjitajemë
»Zdrovas z nad Bôłtu!«
... Czetińcom »Zrzeszë«
Zdar!
Redakcejô.

Aleksander Labuda

Žëcé Kaszebov przed dvuma stalati.

VĄTK DO MONOGRAFIJI MIROCHOWA

I

V cządze wostatnech stalati vjele sę zmjenjiło v žëcim ledzkjim. Chiże bo poczęła nekac i nekô vsebotnô kultura przede se, a za nją kultura materjalnô. Vënalozkji i vigode vszelejakjigo ôrtu i szlachu poczęłë zazerac z mjasta do vsë, z pałacov do njiskjich checzi. Domocezna muszeła removac fabricznim virobom, a lud beł zmuszoni szekac novech zorobkov i nekac svoje žëcé vedle novigo szeku. Muszeł sę przënęcec do kupczech strojov, do kupczech norzędov i statkov, a domoci virobe, stroje ë zvekji szłë chiże v zaboczenjé.

Szkoda, jiże za nech czôs nje beło takjigo, co be dobetno beł wopjisoł sveczesné žëcé kaszebskjigo ledu. Mało bo doszło do nas drogą tradiceji wo tim, jak żelë Kaszebji przed jedno dva stalati. Ale to, co jem vëdostoł wod starech ledzi z wokcligo Mirochova, chcę hevô podac v kj le cządkach, a może to, choc leno v dzélu, dô nama vezdrzec v notejszé žëcé naszech prawojcov.

1. Vjes Mirochovo.

V njiżavje nad zacht vjelgjima łąkami, co je dzis jezorami zévają, leżi vjes Mirochovo, wokrańczonô wogromnima lasami. Dziso vjes ta nje robji njiżodnigo apartnigo vrażenjô, choci noleżi do tech, co roz kjedes trzimałë berła szerokjich i dalekjich wokolov. Trzë raze v dzejach vjidnjało Mirochovo svojim znaczenjim i trzë raze podwupadło do rzędu vszednech vsov.

Przed tesąc latami, bodejże, beło wono sedłovjim k s i d z a (książeca). Z wogromnigo ksidzovskjigo zomku, co stojoł na vëszeńcu grzepë kąsk v połnjé wod dziseszigo nadleseństva, nje wostałë do dzis dnja anji navetka rejne, ale szlache pozomkovjiszcza svjodczą wo możnoce i vszechvładze ksidza na Mirchovje. Za krzeżackjich czasov beło wono sedłovjim k o m t u r a, ale zomk jego stojoł na jinszim molu, tam, chdzeno stoji kapleca, pamjątka po Krzeżokach. Wod 15 stoleca beło wono sedłovjim starostë.

Przed dvuma stalati Mirochovo nje beło tak spustoszoną i roztrzęsłą vsą, jak dzis, le gromadovało sę vjicij v grepje. Beło wono wogardzoné drevnjanim, le mocnim i zacht vësokjim płotę. Trzë brome żegnałë vëchodnech v szerokji svjat i vjitałë przëchodnech do vsë. Pjerszô, broma s m ę t a r n ô, stoja v połnjé njiżij vjeskjigo smętorza, njedalek staroscińskjigo pałacu. Wod ti brome provadzełë dvje traktové drogji: Kożeczkovo—Gduńsk i Mjechuceno—Koscerzna. Dregô, broma l ę b o r s k ô, stoja ve vjeczor pod samą wurzmą ksidzovskjigo zomkovjiszcza, nad vëplevę jezorni stregji — R o v. Wod ti bromë provadzeł szerokji trakt do Lęborga. Trzecô, broma s t r z e p s k ô, stoja na B u s z n i g o r z e (Stolzenberg), v noc wod dziseszigo nadleseństva. Wod nji provadzeła szerokô droga: Strzepcz—Vejrovo—Puck. Ve dnje brome bivałë zazveczej hopen, le po vzanjiku słunca bromovi je zazamikoł na drevnjaną t o c z k ę. Bromovigo zévelë także v a r t a r z ę, a brome v a r t a m i.

Czemu ta vjes beła wogardzonô? — Vjele to beło rabusznjikov i vjilkov, co sę taceło v lasach. Z trzech stron lase sigałë jaż do vsë, do płotov. Le decht wod vzenjiku słuńca cignęłë so pola starosciński i gburzkji, a v podvjeczork sklenjiło jezoro v lasach, co sigało decht do vsë. V dalszim vokolim Mirochova jesz nje beło telu polov, vszędze belë lase, navetka tam, chdzeno dzis stoją vse i pustkovja, co je Hëtami zévają. Godivelë v nenczas, że „to le muszi ten bëc, co może trafjic naprost na Stąskji". Vjes ta leżi wo pół mjilë wod Mirochova, ale trzech le beło ledzi, jeden z dvornjikov, pasterz gminni i gvesni gbur, co moglë do nji trafjic przez błota, grąde i gęszczave lasov. V tech lasach bodej jaż sę rojiło wod vjilkov, co przëchodałë nocą jaż do vsë, a zëmą v pękanech mrozach, kjej jezoro poczęło trzeszczec, takji karna vjilkov sę zbrzątvjiłë i pode vsą tak poczęłë straszno vëc, jiże bronji Bog tego, co be so wodvożeł som jeden za bromę vińc. Gorszi jesz wod vjilkov belë rabusznjicë, co rabovelë przechodnech na traktovech drogach, abo napodelë całą bańdą vsë i sedłovjiszcza. Jesz po dzis dzeń żeje mërô pamjęc wokrutnigo K l o s m u t ë, strasznigo M u r a v c a i krëvavigo N o g l a.

---

svojich starkov, nje vje belno, jak sę zévelë, abo jakji jich pochodzenjé? Czë możemë żądac czetivanjô norodnech dzejov wod takjigo, chternimu je na jedno, co robjił i jak żeł jego wojc i stark? Skądka to vszedné na Kaszebach i brzedkji pravovanjé sę wo starkovjiznę? — Tam vjedno, chdze gjinje rodovjistô kultura, tam gjinje poczestnosc dlô starszech i norodné vseczëcé.

R o d o v j i s t ô k u l t u r a — to v z e n j i c z n i p j e r v o t i p o s p o d l é n o r o d n e c h z a j m o v. Alk.

Svigo placu nje naleze njigdze ten, co sę Kaszub vërzek. Mjedze norodem je degeneratem, wu jinszich — cezińcem z jałovim duchem. —

JADŁOBA MAŁOPOLSKJIGO GAZETNJICTVA

Małopolskji gazetnjictvo przëvjitało pjerszi numer „Zrzeszë” baro njeżeczno i z jadłobistą njezgôrą do vszetkjigo, co je kaszebskjé, zévającë nas sztołtę wu se przëjętim — separatistami, vëvrotovcami, antipaństvovcami, szczëvającemi procem Polsce etc.

Vdorzomë so jesz dobrze „wopjekę“ Bismarka na Kaszebach, chterna teru — jak sę zdovô — przejimô „Ilustrowany Kuryer Codzienny“ (Nr. 337 — 4. XII. 36) — a bodejże, że i vespjer na „Zrzesz“!!!

Szętoli sę też i v tim, jak kjej be „Zrzesz“ mjała mjec cos vespole z cządnjikjem „Przyjaciel Ludu Kaszubskiego“.

Njick nje vjemë wo potępjanjim „Zrzesze“ przez Kaszebov na „specjalnych manifestacjach i zebraniach“, ale za to vjemë, że v Kartuzach i v jinszech mjastach na Kaszebach schodelë sę krëjamko ledze z Małopolskji v ti le wudbje, be jak nochutkji znjiszczëc „Zrzesz“.

Ta chlazdrzô „I. K. C.“ anji nas znobji anji parzi.

Njespole wod jadłobni chlezdrzë „I. K. C.“ wobstovome dobëtno na tim, że „Zrzesz“ nje provadzi njick takjigo, co be Polsce mjało vińc na szkodę, le procemno, dejovą procą naszą chcemë przedevszetkjim vzmocnjic i wubëtnjic znaczenjë Polskji v zgrovach wo zagarżoni cezą propagandą bastijon Polskji i Słovjańszczeznë, jakjim je Pomorzë i Kaszebji. Dlotego też żądajemë, żebe nas Kaszebov, jako starżnjikov ti zemji i spusceznjanov dovnigo Pomorzô wod Vjisłë do Wodrë, chcelë rozmjoc, wuvażac i traktovac tak, jak przënolegô.

Vzevomë „I. K. C.“, żebe rzekło, na jakjim molu „Zrzesz“ szkalovała na państvovosc polską i z rąganjim pjisze wo wojczeznje Polskji. Bo më, podług naszigo głębokjigo przesvjódczenjô, vjedno przëłożilesmë sę do budovanjô mocni i mocarstvovi Polskji, a żeli szkodnjicë na nas szkalują, to dlo tego, że wosvjetlomë jich szkodlivą dlo veżij spomnjani deji robotę.

Sp. Jerzy Kurnatowski

prezes Zrzeszenji Słovjanov wo spravje kaszebskji

Naturalnie — zdobyć „korytarz“ — to znaczy zdobyć duszę ludu kaszubskiego, a takiej zdobyczy nie osiąga się temi austryjackiemi metodami . . .

Dzisiejsza Warszawa . . . nie zdobywa się na moralno-intelektualny wysiłek dla zbliżenia się z ludem kaszubskim. To wszystko jest b. smutne, ale miejmy nadzieję, że się zmieni...

Brunon Sobczak

Herbe kaszebsko-pomorskjich knjazestvov.

I

Początkji heraldikji vchodają v zopolë sfragistikji (vjada wo starech pjeczcicach i medalach). Dlo te też przënolegô nama kjile słov povjedzec nopjervij wo pjeczcicach knjezov vzanjiczno-pomorskjich. Pjerszë, jakji znajemë jejich pjeczcice, vjedeją sę z roku 1170. Wod te czasu do roku 1235 znankują na njich rozmajité godła: noczęszczij lelejô, kjile razi le grif, roz worzoł — a bezmała vjedno le szlachote knjezov bez heraldicznigo znaku. Stałim herbem tech knjezov, a v svjądze jejich kraju, stoł sę grif dopjérzë po roku 1235.

Pjerszi z knjezov, chteren svą pjeczcic naznaczeł szlachotą grifa dorevno, beł ksidzec dëmińskji, zęc kr la Danov, Kazemir II. A że grif pozdze coroz to częszczij poczinoł znankovac i kureszce górovac nad jinszima godłami, to vjerę przëpjisac przënolegô le skandinavskjim nabocom.

Heraldiczni pomorskji grif je zvarconi v pravą stronę, takjigo bo wukazeją vszetkji tamteszi pjeczcice z XIII i XIV stalatigo. Vëjimkjem le je decht pjeczcic Kazemira V (1374—1377), knjeza sztetińsko-pomorskjigo, na chterni to grif zvarconi je v levą stronę. Juvernjeż na stanjicë knjeza sztetińskjigo Kazemira, chteren no v bjitvje pod Grunvaldem (1410) vs. omogoł Krzeżokov, mjoł vjidnjec grif zvarconi v levą stronę*. Le jakji krosë — Długosz nje povjodô, zmjonkuje decht leno wo krosë spodlô, a to mjało bëc bjołë.

* J. Długosz — Opera T. I, str. 588, nr. 42.

Barnjim

Woleva

Kjej po vjolgji wojnje dobeła kureszce dejô samostanovjenji norodov, kjej v Versalu stanęłë norode Europe, be pjeczętovac wodziszczoną wolnotę, njespravjedlevje zabëto wo mjeszech ledach, a mjidze njimi i wo Kaszebach, wostatnech wotrokach vjelgjich Pomorzon. Dzejovô z blôso punktu kaszebskjigo beła szkoda, że no tej v Versalu nje stanęła delegacejô inteligenceji kaszebskji.

Je vjédzô, że belë takji, co dobëtno znelë dzeje Kaszebskji, ji historeję, ji teritoreja v cigu dzejov, chterni sę pôlelë, bë sę zatarczec za Kaszebską

v Versalu, ale chternim sę nje dało możnotë do te... Historejô wo tim nje zaboczi!

Temu bo leno możemë v vjelgjim cędze wo kreze z zopodni kaszebskji grańce, chterne dzis do Njemca noleżą. Temu leno serca nasze dziso sę krëvavją wo Gduńsk, stoleczni nasz gard, z zdrzodłę naj tradiceji, svjętą dlo Kaszebov Wolevą — wusvjiconi môl vjeczestigo spjiku naj kaszebskjich ksiżęt.

Przëdzrzeż më sę na nę Wolevę, novjikszą naj nôrodną svjętosc, kolibkę naj vjarë, grob naj potężnech a tak rovnak njeszczestlevech, jak sami Kaszebi jech dzece-wotroce, Kaszebskjich Ksiżęt.

Znanô je v historeji svjata vjolgô pobożnosc ju pogańskjich najech starkov, tak dobëtno sę wodbijającô v snożech gontinach, jak v Arkonje na wostrovje Rugji na czestnję Svantevita, v zemji Redarov na jezorze Lipczu na czestnję Svarożëca, v Szczecinje bokę trzech jinech i gontina na czestnję Triglava, wo chternô autor „Vita Sancti Ottonis" Herbord z novjikszim dzëvę tak pjisze: „założonô beła z sławą vjolgą i kuńsztem vortnim dzëvu, bo mja strużkji z butna i bene vëstający zez scanov v sztołce ledzi, zvjerzęt i ptochov tak dobetno woddanech v sve jisce, że jes mesloł, że dichają i żeją. A jô bem to nazvoł cëdę, jiże na butnovech scanach njijakô moc snjegov kjej gromjistech deszczov nje je v sztędze zcemjec kjej zmazac krese wobrazov, co je kuńsztę artestov".

Wod né vjolgji tradiceji svech vojcov nje wodstąpjilë pozdnij chrzescijańskji ksiżęta Pomorskji. Svjodczą dobëtno wo tim stolmjasti, peszni koscołe chrzescijańskji, jak v Wolevje, Pelplinje, Żukovje, Żarnovcu. Leno ledze doprovde vjolgji mogle sę vożec na tak gromjisti budaceje, przed chternimi jesz dziso stojimë z kornoscą i njenim dzëvem.

Na pobrzegach — „góralskie czekany"

Kaszebskjich gburov na wojcovjisti rolë je vjerę kąsk za mało, a zemji na pobrzegach Bôłtu za vjele. Dlo te też parcelacejô dobrov na Pomorzim, a wosoblevje pobrzeżnigo sztremla jidze chiżim krokjem przede se! Jaż bo 20 tesąci ha zemji je vë łanech na parcelaceją, przë podzélu chternech belni dzél dostelë i mają dostac górale. Kaszebji są ju vjerę njezdatni za gburov na svoji zemji. Parcelacejô jidze vedle gvesnigo ôrtu.

Dobetnô je prziczena sprovodzanjô parcelantov z połnjovech stron Polskji njespole wod te, że nasza rolô je pjoszczestô i jałovô, że je przelednjenjé vsov i vjele bezrobôtnech gburzkjigo stonu. Tak bo „góralskie czekany" wotemkną handlarskji vrota do Gduńska i będze vjikszô, njiżle do tech czôs, vivozka rolnjiczech produktov(?) Przë ti leżnoscë kôpnje sę też i kąsk kaszebskjim rolnjikom, a z ti prziczenë tuteszi gburzë, co jesz nje darvają jic z pracharskjim kjijem, mogą sę decht poprovdze baro z tego ceszec!

Njedługuszko a wuzdrzimë nę żevą vëmjanę doboru ledzi mjidze Polską A i B. Nje darvomë choba za długo żdac na teôrtni „zmjane". Povę drejemë so z Polskji A do Polskji B. — A może chtos tak som wod se sę zgłosi, be zamieszkac bleżij... Azeji.

Kaszebskô v Tornju

V Tornju zakłodają „miłośnicy Kaszubszczyzny" zrzeszenjé pod zëvjiszczem „Stanica". Deją zrzeszińcov bëc mô kultura kaszebskô i ji głoszenjé. Dlo nas vożną je spravą, czë Kaszebji, chternich vjikszi pevno dzél poprovadzi deję „Stanjce", co lepszigo dlo Kaszebskji zrobją; bëc może, że wojewoda v. Raczkiewicz mô Kaszebov v lepszim wuvożanjim i będze go dalij mjoł.

JAN ROMPSKJI

Vsebój

Jakąs teru mom v se gładę,
Jakąs dzivną czeję moc,
Że wo vjichrov szedbem vładę,
Że choc klife szedbem proc.

Hej! Jem vjichrę, skrzidłę vjichrov:
Desza moja v skrzidłach je,
V wognju Joviszovech klifo,
V płomje, co stol zemji żgrze.

Hej më vjichre! v bjotkji pojta!
V grędi z bólę jidzme tuńc!
Njech zagrzëmji: „Rote strojta!"
Z grędim bólę mô bëc kuńc.

Jiklë, rëklë vjichrov zgraje,
Człovjek vładni ból svój rvje,
Hej, dobivô! Róg mu graje:
„Ból cë kark svój buszni gnje!"

Wod Administraceji

Dajemë vjédzą, jiże rocznjikji »Zrzesze« I II III i IV chterni Administracejô njimô, nji mdzemë vëselac.

Jan Trépczik

Żdac

Maliniszkji knopjik, jak krosnję borenk,
Na żëcigo womętë żdaje:
Be młodoscë jego vnet mjinął porenk
I doznoł so te, cze nje znaje:
Hej, bratovje! Womęte — żëcë nové.
Më dobivac chcemë jak worzłe młodi!

Kjej vjetev na zimku novi przëwodzevk,
A lestechne drzevję dostovô,
Tej znak je, że jidze strzod ptoszkovech spjevk
Naj zimk, co svjat ze szczescim zdovô:
Hej, bratovje! Zimk nasz, to najô dejô,
Co vmjikô ve vaju i wodrodę dô.

Kjej vanożnjik turę zmęczoni so gnje,
Le vjeszczenę wuzdrzi dzes zdôlá,
To choc be grzëmote szłë procemku nje,
Won dzirzko do celu gnje z mola:
Hej, bratovje! Nama czas napjinac łęk,
Jic procem grzëmotóm, dac pojidze vdzęk.

Postępnô vjédzô

V WORZŁOVJE

wumar v tich dnjach śp. dr Teofil Zegarskji, chternimu dobrë spomnjenjë zachovjemë. Założeł won przed kilkama łatmë szkołę z jinternatem v Worzłovje i jego vjedzô jako pedagoga gvarantovała, że vechova pudze v kjerunku przez tradiceję pomorskę nakozaną. Ale na drodze napotkoł tile przecivnoscë, że wostatné lata jego żëcé belë jednim lińcuchem pobjitvë. Ta go doprovadza do smjercë.

Sp. Teofil Zegarskji nje beł Kaszubą, ale Kocevjokjem. Nje beł won bojovnjikjem za naszą deją kaszubską, ale vjedzoł jak vjelgą vortosc mają dlô Rzeczepospolitej jakoscë pomorszczeznë. Wo wuznanje jich won procovoł przez calé żëcé. Dlo tego na vdzęcznjé spomnjenjé u nas Kaszubov zasłużeł.

CZĄDNJIKJI KASZEBSKJICH ZAJMOV

Z dnjem 25 stecznjika z. r. począł vëchadac v Kartuzach jako mjesęczni dodovk do „Gazety Kartuskiej" cządnjik pod zévjiszczem „Kaszuby". Podzévjiszcze vskozeje, jiże cządnjik ten mô służec regijonalnim zajmom kaszebskji zemji. V przedesłovjim czetajemë navetk, że praži dozerac domcocą tradiceją i kulturę. Le v 12 cządkach, chterne do tech czôs vëszłë, nji możemë so tego doznac. Są provdac njejedne rzecze, jak np. dzeje karteskjigo klosztoru co z całim wuznanjim noleži wuvażac, ale żeli jidze wo cządnjik v woglim znaczenjim, to trakteje won kaszebską kulturę le povjechrzno, dosc njeżeczno, a molami navetk z krejamną tendenceją wosmjeszanjô. Przedevszetkjim przënolegô zapetac, czemu redakcejô tak wuparto zëvje kaszebską movę vzgardlevim virazę „gwara". Czë redakcejô nje vje wo tim, że kaszebskô mova zveska sobje ju dovno v wuczebnim svjece wuvożanjé j ę z e k a, jak wu Ramułte, Lorentza, K. Nitscha i vjele jinszech? Także transkripcejô kaszebskjich tekstov je smjechovjiszczem. Redakcejô nje trzimje sę navetk noelementarnjeszech zasad gramaticznech (np. tekste St. Kostkji). Pjisovnjô takô mô vjerę kaszebskji język ponjiżec, jiże robji z njego cos dvojacznigo, żargonovigo! — Cządnjik „Kaszuby" vedle svigo vsebotu je pjismę bezdejnim, ale ledô sę jednak strojic v kaszebskji pjorka.

— Lepszim co do pjisovnji kaszebskjich tekstov je „Przyjaciel Ludu Kaszubskiego" ve Vejherovje, vëdavu Jana Glocka. Pjerszi cządk vëszed z dnjem 1 lëpińca z. r., vëchodô regularno co dvje njedzele i wobjimô 4 strone drëku, formatu 4⁰. Pjisovnjô je popravnô i konsekventnô. Cządnjik ten podaje tekstë sp. A. Budzisza i kjile do tech czôs njeznanech pjisarzov. Vsebot tekstov je na wogle dobri, le decht „Z dzejov Kaszub" dovô vjele do żeczenjô. Vjele bo dzejovech fałszov provadzi szlachę „Geschichte der Kaszuben" — Lorentza i „Historja Pomorza w zarysie" — Frankievicza. Dzeje germanizaceji abo polonizaceji Kaszub, choci pjisanjë v dobrim kaszebskjim jęzeku, nje są jesz dalek dzejami Kaszub.

Pospole z vëszim przënolegô nadpomknąc, jiże pravje v tim czasu, kjej „Zrzesz" nji mogła vëchadac, woba te cządnjikji poczęłë sę wukazovac, a to svjodczi nolepjij wo zgrovach i wo vsebotnim żëcim Kaszebov.

»KASZUBSKI TEATR IM. DERDOWSKIEGO«

Pod takjim zévjiszczem statkuje so ve Vejherovje wod njijakjigo czasu zespolé teatralné, chterno v jisce nji mô njick vespole anji z kaszebską deją, anji z kaszebskjim mjonę. To zespolé gves przëjęło takji zévjiszcze le decht pro forma, dlo sami firmë, jiże vjé, że kaszebskosc dziso kąsk popłocô, a tako to zespolé, cezé nom z ducha, ledô sę strojic v kaszebskji pjorka, be pod njima zręczno głepjic njevjednech ledzi. Je bo vjédzena, że to zespolé do tech czôs jesz njick kaszebskjigo nje dało na zdrzadnji. To bo, co dało, je nama czims cezim, jak np. ne „Jasełka Kaszubskie" Rojana, grané na początku 1936 r. Jasełka te, napjisané przez nje-Kaszebę, nji mogą kaszebskji deszi woddac, a kureszce po za gvarovemi virazami i germanjizmami v rodzaju „doch", co nas Kaszebov mô charakterizovac, i po za polasząco skoszlavjonemi kjlie legendami kaszebskjima — nji mają wone njick kaszebskjigo v se. Je to njick

jinszigo, leno podszivanjé sę pod kaszebskji mjono.

Nji może sę też to zespolé pochvalec svojim vëstąpjenjim v Gdinji z kuńcem czervińca rb. na nim wosłavjonim „kaszebskjim zjezdze“ bez Kaszebov. Vëstąpjenjé tegoż zespolô noseło vszëdną znankę vësmjejitoscë i podkorbjanjô naj kaszebskji movë. A że takji teater nosi mjono kaszebskji i Derdovskjigo — to je wuderzenjé v skarń.

Zespolé, jak gazete pjiszą, vznovjô svoją „błogosłavjoną dzałalnosc“ pod przevodę jakjis aktorkji Parczevskji i że będze dovało kaszebskji sztekji. Pitanjé leno, skądka takji sztëkji veznje. Kaszebskjich sztëkov je ju provdac dosc vjele, a jesz vjicij jich povstovô, ale autorzë, chternim je znanô „dejô“ nigo zespolô vejherovskjigo, varovac so vjerę bądą davac svoje sztëkji takjim zespolom. Je bo rzeczą jasną, jiże takji autor, co pjisze v jęzeku kaszebskjim, svojich rzeczi nji może davac tam, gdze vëstovjają le sztëkji takji, co są pjisani v gvarze kaszebskji, abo v żargonje kaszebsko-polskjim.

Nji momë njick procem povstovanjim teatralnech zespolov, ale żeli chodzi przez podszivanjé sę pod kaszebskji mjono wo medlenjé Kaszebom woczi, to wostrzegomë, jiże pjilno zvażac bądzemë na vszëdną tevzględu robotę. G.

L a r a

Apartnô spjéva...

Apartnô to spjéva, apartni rëme:
Podnaszejta vjeko norodni trëmë!
Przevracejta góre, przevrocta dołe
I vëworzta grobe, proche, popjołe!

Nad grobami przodkov zarzeczmë sebje
I przësęgę złożmë Bogu na njebje:
Czë chaja, czë głada, v norodnim parce
Na żëcé i smjerc më pudzemë zvjarce!

Przeklęti ten wótrok, stokroc przeklęti,
Co nje pudze z nama do procë svjęti!
Apartnô to spjéva, apartni rëme:
Podnaszejta vjeko norodni trëmë!

Dzeje ksidza i księdza.

Katoleckjigo kapłana zévają dzis Kaszebji księdzem, a evanjelickjigo pastora — ksidzem. Le viraze k s i c i k s ą c mjałë v jisce jedno i to samo znaczenjé. Znaczełë telu, co viroz książę.

Postacejô virazu k s ą c je polskô, a k s i c je pomorskô, kaszebskô. Pjervij, jesz za pogańskjich czasov Kaszebji njigde nje godelë k s ą c jak Poloszë, le k s i c, a ksic beł wu dovnech Kaszebov novëszszim vastą, kapłanę i sędzą (mirchovę) v jedni wosobje. Z ksidzovskjich rodov pochodzą pozdnjeszi pomorskji książęta.

V pozdnjeszech czasach, kjede Kaszebji przëjęlë vjarę svjętą, księża kozelë zëvac se zpolska ksąc, jiże ksic — to pogańskji kapłan. Pozdze viroz ksic na chterens czas zagjinął, le wodżeł znova podczas reformaceji i contrreformaceji. Wod tech czôs poczęlë Kaszebji zévac ev. pastora k s i d z e m, a katoleckjigo kapłana — k s ę d z e m. A. L.

Vątk do kaszebskji stilistikji

Varszava, v godnjiku 1936 r.

Lubotni Wojeze!

Dzevctno Vami vjerę bądze dostac wode mje lest po lesce. Zavczora jem provdac pjisoł, navetka dosc vjele, ale wo tim, co mje novjicij dzis na sercu leżi, njick jem nje nadpomk. Długom sę bjotkovoł v meslach, njiglem so wudboł napjisac do Vas v ti spravje i prosec wo wojcovjistą radę. Jidze mje wo to:

Zaznajemnił jem sę hevo na cezenje z gvesną vastkę, dzevczecę z lepszigo stonu. Je sposobné i majętné, a przëtim do Boga i do ledzi. Barzeczko mje sę to dzevczę vjidzi, ale że nje je Kaszebką — to je vjelgô fel i przeszkoda na drodze do żeńbë. Na tim spodlim vjele mom do rozmiszlanjô i nji mogę so njiżodni wudbë stavjic, njigle Vasza dorada mje nje przińdze z pomocą i vskozą.

Serdeczné zdrovas sélaje Vami

Vasz sin Barnjim.

Do Czetińcov

Dajemë vjédzą tim Czetińcom, chterni przedpłatni za „Zrzesz“ nje wopłacą, n j e m d z e m ë n a s z i g o p i s m a d a l i j s ł a c.
Przedpłatô (na mjes. 30 gr, na kv. 90 gr) vëselô se „przekazem rozrachunkowym”, chteren dodajemë do tego nr; poczta żodnich wopłat nje bjerze.

Administracejô

Tłukjem »Zrzesz Kaszëbskô« w Kartuzach

ZRZESZ KASZËBSKO

DODOVK

bezdejni (adj.) — bez idei
brzadovac — przynosić owoce
busznjic — pysznić się
chlezder (m.) -ra (f.) — człowiek budzący wstręt
chlezdrzô (f.) — ohyda, paszkw.
dorevno — dorywczo
erbotni, ô, é — zgorzkniały
jadłoba (f.) — złość, gniew
jadłobni — zgorzkniały
knjazestvo — księstwo władza ks.
Kaszebskô — kaszubszczyzna
knjazi — adj. od knjez
knjez — książę
krejamko — potajemnie
krosô (f.) — barwa, kolor
lubetni, ô, é — kochany, a, e
mëri, ô, é — zły, a, e
nabocé (n.) — wpływ oddziaływ.
njelisosc — niedbały
njespole — niezależnie
pobrzegji (subst. plur. m.) — wybrzeże
podzévjiszcze — podtytuł
pospodlé — podatna, uzasadn.
spodlé (n.) gen. spodlô — tło, pole
sveczesni, ô, é — swego czasu
svjąda — wniosek, rezultat
szece — bąki, pasożyty
szętolec — czynić coś bezmyśl.
szlachota — podobizna, wizer.
sztremel — pasek
teôrtni — tego rodzaju
tłukjem — drukowano, tłoczono
vjedovac, vińc na jav — pojawiać się
vsebot (m.) — duch, treść
vseczëcé, wuczëcé — poczucie
vzanjik — zachód, wieczór
Woleva — m. Oliwa
wubëtnjic — utrwalić
wubrzegji — p. pobrzegji
zgrova — tendencja
zgrovac — dążyć
znankovac, bëc znakjem — oznaczać
zopolé (n.) — dziedzina, zakres